

Оксана Ятишук, аспірантка

Життя і громадська діяльність Г. Ф. Квітки-Основ'яненка

“Род Квиток ведет свое древнее происхождение от предка Харьковского козацького полка сотника и полкового судьи Семена Афанасьева сына Квитки, коєму за заслуги дозволено поселить на купленых им землях до 50 дворов” [1].

Прибули предки письменника на Лівобережжя з-за Дніпра в XVII ст. Були старшинами у Гадяцькому, Харківському, Ізюмському та інших полках [2, 9].

Прапрадід, Семен Афанасович, будував укріплення проти татар, оновив містечка Таранівку і Гуляйполе.

Його син Григорій Семенович, козацький полковник, брав участь у перському поході. Улітку 1709 року у своєму домі приймав Петра I [3, 5]. Він же збудував першу основ'янівську церкву.

Дід письменника, Іван Григорович Квітка, був сотником Вальківської сотні, а згодом ізюмським полковником. Брав участь у бою під Караз-Базаром, де його було двічі поранено.

Батько, Федір Іванович Квітка, власник слободи Дуванка з 205 кріпаками, освічена для свого часу людина. У молодості старшинував в Галицькому, Ізюмському, Харківському полках, Чорноморському козацькому війську, був армійським полковим квартирмейстром. Цікавився національною старовиною та історією рідного краю. Підтримував дружні стосунки зі Г. Сковородою та отаманом Чорноморського козацького війська Антоном Головатим.

Мати Григорія, Марія Василівна, уроджена Шидловська. Рід Шидловських був одним із найбагатших і найвідоміших на Слобожанщині, який дбав про розвиток освіти та культури на Харківщині.

1783 року Катерина II видала указ, за яким українська шляхта прирівнювалась в правах до російського дворянства.

Рід Квіток "...по определению Харьковскаго наместничества Дворянскаго собрания 2-го октября 1786 года внесены в шестую часть дворянской родословной книги" [4].

Предки з боку батька й матері посідали високі духовні посади: архімандрит Палладій Квітка, архієпископ Йосип Горленко, що визначило відповідний релігійно-моральний настрій матері, а через неї і її дітей.

Родина Квіток вирізнялась на Харківщині прихильністю до освіти й культури. Слава основ яненського театру наприкінці 90-х років XVIII-початку XIX ст. розлетілася далеко за межі Харкова. У ньому, крім дітей Квіток, грали юнаки і дівчата з інших багатих і бідних сімей [2, 12]. Григорій грав у театрі "самі веселі та смішні" ролі [5, 92].

Початкову освіту, як і годиться в дворянському стані, Григорій одержав дома, після чого вчився в нижчій школі при Курязькому монастирі, настоятелем якого був його рідний дядько ієромонах Наркиз.

"Наркиз Квітка старався розвинути в дитині бажання вступити до монастиря, - писав біограф Квітки К. Семеновський, - бо сама школа, де він вчився, була при монастирі, а по закінченні лекцій усі діти мали бути присутні при церковних відправах" [6, 413].

Вихований у такому середовищі, Квітка виявив палке бажання служити Богові. У дванадцять років він просить благословення у батька і матері на чернече монастирське життя, що викликало протест батьків. Користуючись послугами багатих і впливових родичів, вони заочно вписують сина то в лейб-гвардію, то в герольдію, то в польові полки. "В службу вступил Лейб Гвардии в конный полк ротмистром. 1793 декабря 11" [7]. Із завидною швидкістю його підвищували в чинах, в результаті чого вже на сімнадцятому році життя він став капітаном. "Из оного Полка выпущен для определения к статским делам капитаном. 1 генваря 1794" [7]. Фактично Г. Квітка у війську не служив, а, очевидно, лише з'являвся у полк в окремих випадках - на збір. Наприклад, указом Катерини II від 18 жовтня 1796 р. предписувалося капітанові Григорію Квітці "следовать к/.../полку и явиться в срок" [8, 179]. В указі Павла I від 5 січня 1797 р. те ж саме приписувалося ротмістру Григорію Квітці [9, 92].

Та ні професійна підготовка, ні характер Квітки не відповідали одержаному капітанському чину. Він вибрав цивільну службу при департаменті герольдії. Через два роки

Квітка знову ж “По предьявленому желанию принят по прежнему в военную службу в Северский Карабинерный полк, ротмистром” [7]. Про причини такої зміни можна тільки здогадуватися. Справа у тому, що 1796 року померла Катерина II. Царський престол зайняв її син Павло, який не поділяв політики своєї матері, зокрема щодо знищення нею гетьманщини. Після повернення старих порядків появилася надія на відновлення колишнього гетьманського устрою. Можливо, її проблиском й керувався Квітка, знову записуючись на військову службу.

Дуже швидко прийшло розчарування, коли через чотири місяці полк був переіменований в драгунський. Нащадок козацької еліти, Григорій Квітка не міг піти всупереч голосу крові і 27 січня 1797 року “По прошенію уволен из того полка, переименованого в Драгунский. Капитаном” [7].

“Потім були надії і на відновлення козащини і навіть гетьманства в 1812 і потім в 1831р., - писав академік М. Грушевський, - коли російське правительство в поміч своєму війську збирало добровольні козацькі полки на Україні і для заохоти людей місцеве начальство подавало надії на різні полекші. /.../ Але скінчилися отсі поголоски дуже сумно, бо правительство, невдоволене ними, заслало тих козаків добровольців на Кавказ і там оселило” [10, 483].

Шукаючи душевного спокою, Квітка знову повертається до думки про монастир. Про час перебування Григорія послушником Курязького монастиря існують значні суперечки: від декількох місяців до чотирьох років [11]. Існують документи, які вносять серйозні корективи в це питання. У статті “До біографії Г. Ф. Квітки” за підписом “Прот. Н. Ланценков” автор на підставі вивчення архівів Харківської консисторії робить такі висновки: “...із офіціальних документів видно, що Квітка, як послушник в Курязькому монастирі жив дуже недовго, не більше десяти місяців” [12, 197].

Прохання Г. Ф. Квітки на ім'я слобідсько-українського і харківського єпископа Христофора Сулими датовано 4 травня 1804 року. “...Прошу в сходство желания моего определить меня в Старохарьковский монастырь на послушание в надежду получения монашеского чина” [12, 196].

Прохання Г. Квітки на ім'я того ж Христофора про звільнення з монастиря датовано 26 квітня 1805 року, мотивував своє рішення якимись обставинами та слабкістю здоров'я.

Відчутним було і втручання батька, котрий не дав свого благословення і загрожував забороною відвідувати свою могилу, якщо син зостанеться монахом. Все життя батько був для Г. Квітки прикладом для наслідування служити громадським інтересам.

На переломі XVIII і XIX століть серед свідомих українців зародилась ідея заснувати новий науковий центр на Україні. Завданням такого центру було створення наукового вогнища на землях України на противагу Російській Академії. Таким науковим центром мав стати один з перших українських вищих навчальних закладів, про який так піклувалася родина Квіток.

На зборах дворян 29 серпня 1802 року було вирішено пожертвувати на заснування університету силами дворянства 1000 000 крб. [3, 8]. Колезький радник Василь Назарович Каразін, впливовий чиновник новоствореного Міністерства освіти ознайомив дворян з “Предначертанием о Харьковском университете”.

На дев'яти відділеннях майбутнього закладу мали готувати освічених людей з різних галузей науки та мистецтва: педагогів, юристів, медиків, ботаніків, хіміків, механіків, астрономів, художників. Оскільки чимало ремісничих виробів харків'яни завозили з Москви й Петербурга, а до тамтешніх майстрів посилали учнів, то передбачалося відкрити при університеті училище домоводства і школу ремесел [14, 46].

Проект затвердили першого вересня на дворянському зібранні Слобідсько-Української губернії. Серед осіб, що підписали це рішення, були прапорщик Георгій Квітка, титулярний радник Дмитро Квітка, колезький радник Федір Квітка, П. Ковалевський, О. Красовський, Г. Шидловський, В. Донець-Захаржевський та інші відомі на Харківщині люди.

Дуже допоміг у справі організації університету харківський міський голова купець Урюпін, якого Г. С. Сковорода називав “возлюбленным другом”. Він розповідав харків'янам про ті вигоди, які буде мати місто від відкриття університету, бо стане центром освіти на Україні, збільшиться його населення, посиляться торгівля, промисловість і різні ремесла. Не кажучи уже про те, що заснування університету стримає відплив творчих інтелектуальних сил з України в Москву, а також буде допомагати у відродженні національної свідомості та сповільнить процес зросійщення. Серед харківських громадян Урюпін зібрав близько 70 тисяч

карбованців - суму, яка перевищувала річний бюджет Харкова у 5-7 разів. Військові жителі міста пожертвували 150 десятин землі. 12 липня 1804 року Федір Квітка надсилає слобідсько-українському губернаторові листа "...что в назначенном под университет мeste землю с усердием под университет отдал безденежно" [15, друкується вперше].

Після відкриття університету помітно поживалася громадсько-культурна діяльність місцевої інтелігенції. Почали організовуватися літературні вечори, найцікавіші з яких проводилися в будинку дружини губернського прокурора Любовникової. Тут збиралися люди, які цікавилися наукою та мистецтвом. Сюди почав приходити і Григорій Федорович, який розповідав українські гумористичні оповідання, грав на флейті, виконував на піаніно різні пісні власної композиції, що користувалися популярністю у харків'ян Як свідчили знавці, Квітка мав неабияке музичне обдарування. Серед кращих його музичних творів біографи називають "Кадриль", а також "Марш", подарований Наталі Гаврилівні Раєвській (родичці відомого декабриста В. Раєвського).

Восени 1806 року в зв'язку з небезпекою вторгнення Наполеона вийшов маніфест про утворення народного ополчення - міліції.

Харківська губернія зібрала 15 тисяч ополченців. Ними командував генерал-майор Корсаков. На чолі повітового загону стояв Андрій Квітка, а правителем його канцелярії служив Григорій [16]. Григорій Федорович згадував, що він "іграв немаловажную роль, роль правителя канцелярии уездного начальника и притом бригадного" [17, 38]. Після того Г. Квітка деякий час служив секретарем дворянства.

Він енергійно включається в громадську роботу міста Харкова. Діяльність його була різноманітною. Він - активний учасник літературно-музичних вечорів, керівник танцювального клубу, а згодом - директор професійного театру. "Взагалі, де виникало щось нове і потрібно було дати поштовх, з'являвся Основ'яненко... У Харкові, на початку 1812 р., виник постійний міський театр. Директором театру незабаром став Основ'яненко. Маючи звичку гаряче і щиро братися за всяку справу, він до того захопився театром, що навіть мало не одружився з однією з його актрис" - писав Г. Данилевський [8, 186-187].

Г. Квітка у своїй службово-громадській діяльності, а пізніше і в творчості активно пропагував гуманізм, добро й

освіту. Проблема виховання в людини високих моральних якостей хвилювала Квітку постійно, і він намагався розв'язати її різними засобами: розвитком театру, літератури, журналістики, відкриттям різних учбових закладів.

Велика заслуга Г. Квітки у створенні “Товариства благодіяння”, основним завданням якого було допомагати всім, хто потребував допомоги, особливо в здобутті освіти.

Наприкінці 1811 року були розіслані і опубліковані в пресі підписані губернським предводителем дворянства А. Ф. Квіткою оголошення про проектуване в Слобідсько-Українській губернії “Товариства благодіяння”. Ініціатором створення товариства був Григорій Квітка.

Журнал “Вестник Европы” в першому номері за 1812 рік надрукував правила Товариства: “ Предмет Харьковского Общества благотворения достаточно определяется его именем. Оно будет иметь обязанностью, по мере приобретенных способов, действовать во всех тех случаях, где представляется или Обществом откроется человек, какого бы звания, пола и возраста он ни был, требующий призрения, помощи, утешения или руководства” [18, 62].

Ініціативу Григорія Федоровича підтримували не тільки знані на Харківщині родини Шидловських, Зарудних, Квіток, Хорватів, Ковалевських, а й знайшлися бажаючі і в інших губерніях - Полтавській, Чернігівській, Катеринославській, Орловській, Воронежській, Московській, Костромській та ін. За рахунок Товариства в губернській гімназії навчалися хлопчики. Дівчатка такої можливості не мали. У ті часи заперечувалася будь-яка здатність жінки до громадсько-корисної діяльності, тому на жіночу освіту дивилися як на зайву, нікому не потрібну річ. Квітці-Основ'яненкові належало пробити цю глуху стінку. Всі свої зусилля - інтелектуальні та матеріальні - він спрямовує на заснування навчально-виховного закладу для жінок: “Вот у меня новое занятие; рассмотри и скажи свои мысли. Я каждую почту восхищаюсь тем, что все прибавляется число членов, и даже из столиц; в Петербурге оно гремит /говорят/ не на шутку. До сего дня более 8000 руб. суммы и ежедневно прибавляется. К открытию совета, верно, будет более 10 ты /сяч/ руб.” [19, VII, 172].

27 липня 1812 року підписано акт про відкриття в Харкові на кошти “Товариства благодіяння”, які зібрав Григорій Федорович Квітка, Інституту шляхетних дівць -

першого на Східній Україні середнього навчального закладу для дівчат [8, 191].

Інститут було відкрито 15 вересня 1812 року. Проіснував він до 1917 р. Керуючим справами у ньому було призначено Г. Квітку [22, 134].

В Інституті навчалось 20 вихованок, дочок найбідніших дворян Харківської губернії (по 2 від кожного повіту). В листі до губернатора Слобідсько-Української губернії В. Г. Муратова Г. Квітка писав “Совет, ...просит распоряжений ваших в отыскании двух или более дочерей чиновников по гражданской службе и представлении об них Совету с свидетельствами о службе и бедности родителей их; при том нужно чтобы представляемые девицы были не моложе 7-ми и не старше 12-ти лет при удостоверении медицинского чиновника о здоровом сложении каждой” [21, публ. вперше]. Пізніше цей Інститут значно розширився і отримав урядові дотації.

У “Відомостях про Харківський інститут благородних дівць”, складених П. П. Гулаком-Артемовським, читаємо, що Квітці “при виконанні цього доручення, через надзвичайно обмежені кошти, стали на перешкоді майже непереборні перепони. Але полум'яна ревність, невтомна діяльність й безкорисність ...Квітки у здійсненні благого починання на користь людству перемогли всі до того перешкоди” [22, 48].

В інституті безкоштовно читали лекції вихованці гімназій та студенти і викладачі університету. Крім арифметики, граматики, історії, фізики, викладали музику, танці, рукоділля. Пізніше вироби вихованок продавалися з аукціону, що давало деякі додаткові кошти. Дівчат навчали як поводитися в товаристві. Великого значення надавали фізичній культурі. Статут суворо забороняв вузькі плаття і взуття, тугі зав'язки і шнуровання як шкідливі для здоров'я.

Якщо якась із дівчат бажала вийти заміж, то наречений повинен був просити її руки в Інститутської Ради, а та вже, “вникнув в состояние и рассмотрев нравственность и положение дел его”, давала свою згоду чи відмовляла [14, 76-77].

Неодноразово Г. Квітка організовував в Інституті благодійницькі концерти, в яких брали участь місцеві музиканти - піаністка Каменська, скрипаль Вітковський, віолончеліст Шуман. Кошти за концерти повністю йшли для потерпілих під час війни.

Інститут сяк-так зводив кінці з кінцями. “Я устраивал институт, - писав Г. Квітка О. Плетньову, - самая мысль так

новая для здешнего края, боролся с мнениями, предрассудками, понятиями, привел дело к концу” [VII, 217].

Екзамен в Інституті проводилися публічно, про що повідомлялося заздалегідь. “На основании Устава Ея Императорского величества, имеет быть сего июня в Харьковском институте благородных девиц публичное испытание в науках всеми воспитанницами на следующем положении: 26-го числа для младшего класса; 27-го для среднего и 28-го для старшего класса. Испытание будет проходить в зале Института в означенные дни с 9-ти до 12-ти часов утра и от 3-х до 6-ти часов вечера.

По силе того же устава Совета извещаю о сем ваше превосходительство покорнейше просить посетить сие испытание, так равно предписать Гражданской полиции объявить о том живущим в городе Харькове чиновникам, дворянству и купечеству: не пожелает ли кто из них также быть при том испытании, а тем паче родители, родственники и благотворители воспитывающихся в институте девиц” [23, публ. вперше].

До 1817 року Г. Квітка був керуючим справами Інституту, а потім до 1821 року залишався членом утвореної ним же інститутської ради.

Жодні громадські чи культурно-освітні заходи в Харкові не відбуваються без діяльної участі Г. Квітки. З 1817 року Григорія Федоровича обрано членом “Товариства науки” при Харківському університеті. З 1 січня 1817 року і по червень 1828 року він обирався предводителем Харківського повіту, а з 1825 і головою цивільного суду [16].

Поруч з громадською роботою Г. Квітка-Основ'яненко розгортає творчу діяльність, стає організатором прогресивних літературних сил, перших українських журналів та альманахів.

Завдяки новим обов'язкам Квітка збирався безпосередньо впливати на перевиховання дворян, навчити їх гуманно ставитися до селян-кріпаків, поважати людину незалежно від її класової приналежності. Боячись, що нові службові обов'язки не залишать часу для роботи в редакції журналу “Украинский вестник”. Квітка видрукував у його січневій книзі відкритого листа, в якому просив звільнити його від роботи редактора журналу, закінчуючи лист такими словами: “Бажаю найусердніше, щоб найблагородніша мета ваша, що передбачається при виданні “Украинского вестника”, і мені цілковито відома, - ще більше, без жодних перешкод, виконувалась і служила до заохочення вас в трудах ваших. Ми тепер

розстаємося, - і хоча йдемо різними дорогами, але предмет наш один без всякої різниці: суспільне благо. І цей предмет рідко, майже ніколи не цінується по колу дій, — єдино дістаючи ціну по намірах, по силах, по усерддю кожного, хто що має і що б не приніс на олтар блага суспільного; все там приймається. Отже, посох терпіння в руки, з новим роком потечемо в передлежачі нам путі. Бог нехай управить ними” [24].

Квітка-предводитель був ініціатором збирання пожертвувань на громадські потреби, переважно на освіту, що викликало ремствування дворян, які ширили наклепи, ніби він з “намірами особистого честолюбства” зазіхає на “чужу кишеню” [20, 144].

На початку 20-х років Г. Ф. Квітка-Основ'яненко подає ідею про відкриття в Харкові кадетського корпусу, в якому місцеве дворянство могло б здобувати військову службу. Завдяки зусиллям Григорія Федоровича і при підтримці брата 18 липня 1823 року було видано імператорський указ, який дозволяв відкриття в Харкові кадетського корпусу [20, 47]. Щоправда, корпус ще до відкриття було переведено в Полтаву, а будинок передано Інституту шляхетних дівчат. За активне сприяння заснування кадетського корпусу Григорій Федорович нагороджений орденом Св. Анни другого ступеня [25]. А 9 грудня 1826 року “В воздание ревностной и усердной службы, продолженной по выборам Дворянства более трех лет установленных отроков безпорочно, всемилоостивейше награжден орденом Св. Владимира 4 степени” [25].

Знаючи добросовісне ставлення Г. Квітки до доручених йому справ, сенатор Харківської губернії Брозін 13 травня 1827 року направляє Григорія Федоровича в Куписький повіт, звідки надійшла скарга про зловживання сільського начальства. Через місяць сенатор знову доручає йому розібрати приватну скаргу в Харкові. 1 листопада 1827 року Г. Квітка замість Віце-Губернатора був направлений в Ахтирку для прийому рекрутів [26].

28 вересня 1831 року Г. Квітка знову дістає службову посаду - дворяни обрали його мировим суддею на дев'ятирічний термін. Разом з тим він проводить велику громадську роботу. На початку 1830 р. із столиці отримали циркуляр “О заведении в губерниях публичных библиотек для чтения”. Щоб пробудити у харків'ян інтерес до цієї справи, був створений комітет попечителів, який очолив Андрій Квітка

і до якого входили професор Байков, міський голова і Григорій Квітка.

До осені 1833 року в Харкові було зібрано 400 книг і 7 тисяч карбованців. Багато томів і цінних рукописів подарував В. Каразін.

6 грудня 1833 року в Харкові було відкрито першу публічну бібліотеку. Її попечителями були А. Ф. Квітка (як губернський предводитель дворянства) Г. Ф. Квітка та ін. Призначений бібліотекарем І. Срезневський згадував, що Г. Квітка “жертвував і працею, і майном для заведення народної бібліотеки” [27, 200].

Відвідувати бібліотеку міг кожен. Спочатку вона приваблювала до себе харків'ян як новинка, але згодом інтерес до неї зменшився.

То був несприятливий час для різного роду громадських закладів. Не могло бути мови і про популярність бібліотеки. Згодом на вимогу міністра освіти Головне цензурне управління вирішило, що небажано друкувати дешеві книги для народу, оскільки вони “приводят низшие классы некоторым образом в движение и поддерживать их как бы в состоянии напряжения не только бесполезно, но и вредно” [14, 192-193].

У вересні 1840 року його обирають головою Харківської палати карного суду на шість років [28]. Незважаючи на велику службову завантаженість, Г. Квітка багато друкується не тільки в місцевій пресі, а майже в усіх Петербурзьких і Московських часописах.

Про те, що письменник використовував у тодішніх творах матеріали, пов'язані з його службовою діяльністю, можна зробити висновки з його листа від 19 жовтня 1840 року: “...меня избрали в председатели уголовной палаты /.../. Должность, требующая всего внимания и большой деятельности. Впрочем, не без того, что и сюжет из дела встретится для рассказа...” [VII, 265].

Та на офіційне затвердження він чекав аж два роки. У листі до П. Плетньова від 29 жовтня 1841 року Г. Квітка пише: “Утверждение меня в должности пошло отсюда вместе с другими председателями на утверждение, но как оно рассматривается во многих инстанциях, проходит через сенат, то и медленность необходима. На сей же раз как-то она необыкновенна, и вот уже другой год, как мы, все представленные, не получаем утверждения, а старые чиновники служат ни за что, против воли, все ожидая смены” [VII, 324]. Уже на схилі літ

він стає членом тюремного піклувального комітету, клопочеться про створення спеціальних притулків для неповнолітніх злочинців, але поданий ним до міністерства юстиції проект залишився без уваги [29, 552].

З активної, багатогранної діяльності Квітки видно, скільки енергії було в цій людині, скільки було патріотичного прагнення віддатися чесному служінню рідному краю і трудовому народові.

У некролозі, написаному І. Срезневським, говорилося: “8 серпня о п’ятій годині пополудні, помер у Харкові голова Палати кримінального суду, надвірний радник і кавалер орденів /.../ Григорій Федорович Квітка. Це втрата, яку глибоко відчує кожний, хто знав покійного, його щирю любов до батьківщини, його зразкову запопадливість на службі, його правдивий благородний характер і думки, його заслуги для краю” [30, 298].

Сумна звістка блискавкою облетіла все місто і навколишні села. На другий день нестримним потоком сходилися люди, щоб бути присутніми при переносі тіла до церкви Благовіщення. Громадсько-літературна діяльність Г. Ф. Квітки має неоціненне значення як вагомий внесок в скарбницю духовних надбань рідного краю, у піднесенні престижу української культури та літератури.

Література:

1. ХДОА, ф. 14, оп. 11, д. 5, арк. 99.
2. Див.: Гончар О. І. Григорій Квітка-Оснoв’яненко. Життя і творчість. - К., Наук. думка, 1969. -366с.
3. Див, “Харьковский сборник”, вып. 10, 1896.
4. ХДОА, ф. 14, оп. 11, д. 5, арк. 100.
5. Український драматичний театр. -К., Наук. думка, 1967. -Т. І.
6. Сементовський К. Г. Ф. Квітка. Биографический очерк // “Мосвитянин”. -1843. -Ч. V. -№10. - 426с.
7. ХДОА, ф. 4, оп. 2, д. 1762, арк. 2.
3. Данилевский Г. П. Украинская старина. -Харьков, 1866. -285с.
9. Див.: Гончар О. І. Григорій Квітка-Оснoв’яненко. Семінарій-К.: Вища школа, 1974. -200 с.
10. Грушевський М. Ілюстрована історія України. Репринтне відтворення видання 1813 року. -К., 1990. -524 с.
11. Див. Петров Н. И. Очерки истории украинской литературы XIX ст. - К., 1884. - С. 87-108;
Данилевський Г. П. Украинская старина. -Харьков, 1866. -С. 173-284;
Вербицька Е. Г. Г. Ф. Квітка-Оснoв’яненко. - Х., Облвидав, 1957. - С. 7;
Чалий П. Г. Ф. Квітка-Оснoв’яненко. -К., Вид-во худ. л-ри, 1962. -С. 207.
12. “Харьковский сборник”. -Вып. 3. -Ч. 11, 1889. -С. 195-200.

ЖИТТЯ І ГРОМАДСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ

13. Вербицька Е. Г. Г. Ф. Квітка-Оснoв'яненко. Нарис життя і творчості. - Х.: Облвидав, 1957. -131с.
 14. Див.: Ільєнко І. Григорій Квітка-Оснoв'яненко. -К.: Молодь, 1973. – 258 с.
 15. ХДOА, ф. 3, оп. 10, д. 112, арк. 96.
 16. ХДOА, ф4, оп. 2, д. 1761, арк. 121.
 17. Попов П. М. Невідомі листи Г. Ф. Квітки-Оснoв'яненка. -К.: Наукова думка, 1956. -52с.
 18. “Вестник Европы”, 1812, -Ч. LXI, январь, №1.
 19. Квітка-Оснoв'яненко Г. Ф. Твори у 7-ми томах. -К., 1981.
- Цитати з творів Квітки-Оснoв'яненка подаються за цим виданням. Римська цифра позначає том, арабська - сторінку видання.
20. Лапнин В. Харьковское общество благотворения (в 1812-1817 гг) // Киевская старина, 1896. - Т. LIII, май.
 21. ХДOА, ф. 3, оп. 36, д. 133, арк. 1.
 22. Щелков К. П, Харьков, историко-статистический опыт. -Харьков, 1880.
 23. ХДOА, ф. 3, оп. 35. д. 133. арк. 10.
 24. “Украинский вестник”, 1817. -січень.
 25. ХДOА, ф. 4, оп. 2, д. 1762, арк. 14.
 26. ХДOА, ф. 4, оп. 2, д. 1762, арк. 5.
 27. Sertum bibliologicum в честь А. И. Малзина, - Петроград, Гос. изд -во, 1922/
 28. ХДOА, ф. 4. оп. 2, д. 1762, арк 7.
 29. Баженов Н. Юбилейные годы Г. Ф. Квитки-Оснoвьяненко (1878 и 1893) // Сборник Харьковского историко-филологического общества, 1909. -Т. XVIII.
 30. Срезневский И. И. О кончине Г. Ф. Квитки // Приложение к “Харьковским губернским ведомостям”. - 8 августа 1843 г. №33.
 31. Санкт-Петербургские ведомости. -1843. -5 сентября.